

ТУРИЗМ

УДК 911.3: 33:338.48

Михайло РУТИНСЬКИЙ

ОСНОВНІ РИСИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Буквально в кінці ХХ століття міжнародний туризм перетворився у найпотужнішу індустрію сучасного світу. За даними Всесвітньої туристичної організації, в міжнародному туризмі нині зайнято понад 250 млн. осіб, що обслуговують 0,8 млрд. щорічних відвідувачів, котрі тратять близько половини трильйона доларів [12]. У перерахунку це становить десь до 10 % всіх споживчих витрат людства на рік.

Проблематика вивчення міжнародного туризму повсякчас перебуває у дослідницькому полі економіки, соціології та географії [див. напр., 1-10 й ін.]. Серед українських дослідників дане коло питань найбільш ґрунтовно розроблене представниками Київської, Львівської, Сімферопольської і Чернівецької наукових шкіл географії туризму [див. 3]. А питання періодизації розвитку міжнародного найбільш повно систематизовані й критично узагальнені у фундаментальних публікаціях європейських вчених з теоретичної соціології і географії туризму останніх десятиріч [див. 7, 8, 10].

Дана публікація не претендує на остаточне вирішення окресленої проблематики. Її основними цілями є актуалізація наукових напрацювань у царині створення цілісної періодизації розвитку міжнародного туризму та виклад авторського бачення впливу основних суспільно-історичних процесів на еволюцію міжнародного туризму. Джерелом статистичних матеріалів, якими ми оперуємо, є офіційні публікації “Світового туристичного барометра” UNWTO [11, 12].

Думка про те, що туристичний “бум” другої половини ХХ ст. є арифметичним наслідком демографічного “вибуху” на планеті – однозначно хибна. Між цими процесами дійсно існує нерозривний взаємозв’язок, однак далеко не настільки прямолінійний, як може здатися на перший погляд. Міжнародний туризм розвивається набагато бурхливішими темпами, ніж чисельність населення планети (Рис. 1).

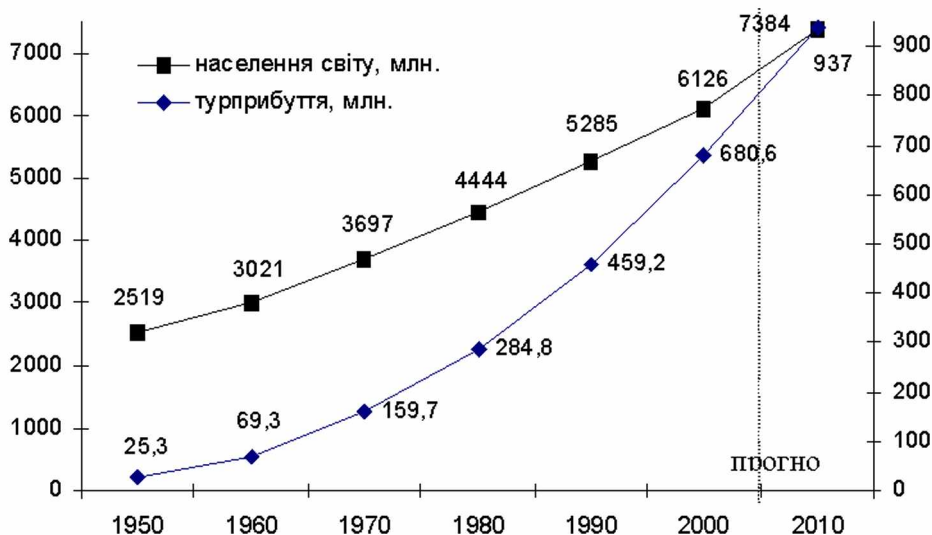

Рис. 1. Динаміка росту народонаселення та прибуттів туристів у світі з другої половини ХХ ст.

Якщо взяти за початок відліку 1950 р., то вийде, що до поч. ХХІ ст. чисельність населення світу зросла в 2,4 рази, а чисельність міжнародних туристичних прибуттів – аж у 29,6 разів. Середньорічний приріст населення світу у 1950 – 1960 рр. становив 53,3 млн. осіб, у 1960 – 1970 рр. – 66,7 млн., у 1970 – 1980 рр. – 70,3 млн., 1980 – 1990 рр. – 86,4 млн., 1990 – 2000 рр. – 84,1 млн. осіб (тобто, нарешті почав сповільнюватися). За аналогічні проміжки часу середньорічний приріст туристичних прибуттів становив, відповідно, 4,4 млн., 9,0 млн., 12,5 млн., 17,4 млн., 22,1 млн. (тобто, ріст з кожним десятиріччям лише пришвидшується).

Особливої активізації міжнародний туризм набув після успішного подолання світової енергетичної кризи 1973 – 1974 рр. (див. Рис. 1). За одне десятиріччя – 1970 – 1980 рр. – відбувався грандіозний “скачок” обсягів туристичних мандрівок і доходів світової туристичної індустрії. Власне, після подолання межі у 100 млрд. дол. щорічного доходу про сферу туристичного сервісу з поч. 1980-х заговорили як про одну з провідних індустрій сучасного світу. Тенденції подальших десятиріч закріпили за міжнародним туризмом позицію лідируючої індустрії сьогодення.

Абсолютні прирости показників прибуттів і доходності не залишають жодних сумнівів щодо того, що з другої половини 1970-х рр. міжнародний туризм вступив у т. зв. “золоту” епоху свого розвитку. Так, якщо за період 1960/1950 рр. абсолютний приріст туристичних прибуттів склав 44 млн. осіб, то за 1970/1960 рр. – 90,4 млн. осіб, за 1980/1970 рр. – 125,15 млн. осіб, за 1990/1980 рр. – 156,2 млн. осіб, за 2000/1990 рр. – 240,4 млн. осіб, а за підсумками 2010/2000 рр. абсолютний приріст туристичних прибуттів прогнозується на рівні 370 млн. осіб.

У середині 1960-х рр. у світі було зафіксовано 1 млн. туристичних прибуттів. До середини 1970-х цей показник сягнув 2 млн. Після успішного подолання економічної кризи початку 1970-х рр. й розповсюдження швидкісної трансконтинентальної авіації на реактивних двигунах ріст пришвидшився, зокрема на початку 1980-х у світі було зафіксовано вже 3 млн. туристів, у 1988 р. – 4 млн., за наступних п’ять років у 1992 р. – 5 млн., ще за п’ять років у 1997 р. – 6 млн. і за останніх п’ять років у 2002 р. – 7 млн.

Аналогічно, з другої половини ХХ ст. фіксуємо безпрецедентне (порівняно з іншими секторами економіки) нарощення масштабів абсолютного приросту доходів від міжнародного туризму: за період 1960/1950 рр. абсолютний приріст доходів склав 4,8 млрд. дол., за 1970/1960 рр. – 11 млрд. дол., за 1980/1970 рр. – 88,6 млрд. дол., за 1990/1980 рр. – 166,7 млрд. дол., за 2000/1990 рр. – 206 млрд. дол., а за підсумками 2010/2000 рр. абсолютний приріст туристичних доходів прогнозується на рівні 421 млрд. дол.

З розвитком трансконтинентальної реактивної авіації й загальним підйомом світової економіки у 1980 році дохід туристичної індустрії переріс знаменну позначку в 100 млрд. дол. (Для порівняння, у 1970 р. світовий дохід від туризму не перевищував навіть 17,9 млрд. дол.). До 1988 р. дохід подвоївся й склав 210 млрд. дол. Менше ніж за чотири наступні роки дохід у 1992 р. переріс позначку у 3 млрд. дол., а ще через три роки у 1995 р. – 4 млрд. дол. Тобто, лише за сім років – з 1988 по 1995 – дохід світової індустрії туризму виріс на понад 200 млрд. дол. Цей період, за визнанням експертів Світового банку, є найприбутковішим для світової туристичної індустрії за весь час її розвитку.

Сподівання аналітиків на те, що на початку ХХІ ст. дохід світової індустрії туризму сягне позначки 500 млрд. дол. не справдилися через резонансні теракти 11 вересня 2001 р. у Нью-Йорку й Вашингтоні, що на пару років істотно похитнули позиції міжнародного туризму у цілому світі. Тож, символічну позначку у 500 млрд. дол. світова індустрія туризму досягла лише за підсумками 2003 року.

Зате впродовж наступного року було зафіксовано *абсолютний рекорд прибутковості індустрії туризму* за всю понад півстолітню історію її розвитку: за період 2003 – 2004 рр. дохід зріс на рекордних 98,5 млрд. дол., тобто за один-єдиний рік перетнув поділку у 600 млрд. дол. А ще через два роки, за підсумками 2006 року, дохід глобальної індустрії туризму

перетнув поділку 700 млрд. дол.

За даними Рис. 1, Рис. 2. і Табл. 1. можна вивести найсуттєвішу тенденцію розвитку міжнародного туризму у світі: *надходження від туризму зростають динамічніше і, головне, стабільніше, ніж кількість туристів. Тобто, ці цифри прямо вказують на ріст економічної ефективності індустрії міжнародного туризму.*

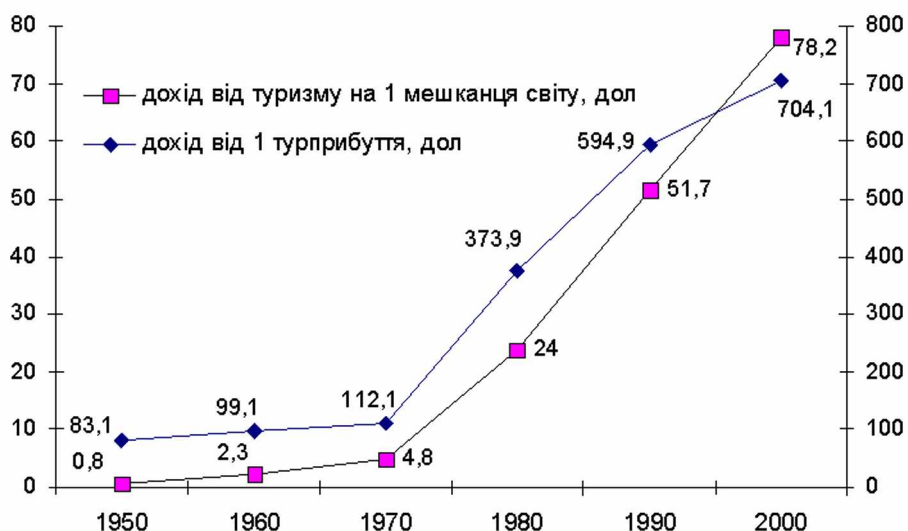

Рис. 2. Динаміка відносного росту дохідності світової туріндустрії у перерахунку на кількість населення та міжнародних турприбуттів у світі з другої половини XX ст.

Показники випереджувального абсолютного росту дохідності світової туріндустрії (Рис. 1) підкріплюються відносними показниками росту (Рис. 2). Так, у 1950 р. дохід від міжнародного туризму у перерахунку на одне турприбуття становив 83,06 дол., а на одиницю населення – всього 0,83 дол. До поч. XXI ст. відносний дохід з одного турприбуття збільшився у 6,8 разів, а відносний дохід від міжнародного туризму на одиницю населення – аж у 94,2 рази. Тож нині з одного міжнародного прибуття світова туріндустрія отримує пересічний дохід на рівні понад 710 дол.

Масштабний старт масового міжнародного туризму у 1950 – 1960-і рр. досі хвилює істориків світового туризму, оскільки тогочасні “стартові” темпи *відносного* приросту досі не вдалося перевершити. За одне десятиріччя з 1950 по 1960 рр. кількість міжнародних туристичних прибуттів фактично потроїлася (за офіційною статистикою – у 2,74 рази, хоча, сучасні експерти [11] схильні вважати, що де-факто приріст склав понад 3,0 рази). Аналогічно, доходи від міжнародного туризму з 1950 по 1960 рік зросли майже в 3,5 рази (Рис. 2).

За наступне десятиріччя – з 1960 по 1970 рр. – темпи приросту основних туристичних показників дещо сповільнилися – до близько 2,5 разів. А з 1980-х рр. до нашого часу відносний приріст туристичних прибуттів тримається на рівні 1,5 рази за десятиріччя, а відносний приріст доходів з 1990-х рр. також сталий і тримається лише на дещо вищому (порівняно з прибуттями) рівні 1,8 – 1,9 рази за десятиріччя.

Таким чином, за темпами приросту статистичних показників можемо виділити два *періоди* розвитку світового туризму:

- I. Туристичний “бум” 1950-х – поч. 1970-х рр. (до світової енергетичної кризи) із темпами приросту туристичних прибуттів і доходів на рівні 250 – 300 % за десятиріччя.
- II. Період сталого приросту туристичних прибуттів і доходів на рівні 150 – 200 % за десятиріччя.

У розріз окремих років ситуація виглядала зовсім не так прямолінійно. Світ переживав періоди пришвидшеного росту, сповільненого росту і навіть спаду показників, що характеризують стан міжнародного туризму. Детальне уявлення про річну динаміку цих показників дає таблиця 1.

Таблиця 1.

Динаміка міжнародних туристичних прибуттів та доходів у світі за 1950 – 2005 рр.

Рік	Прибуття, млн. осіб	Зміни за рік, %	Доходи, млрд. дол.	Зміни за рік, %	Дохід на 1 прибуття, дол
1950	25,282	-	2,1	-	83,1
1960	69,296	10,6	6,867	12,6	99,1
1970	159,69	8,7	17,9	10,0	112,1
1980	284,841	6,0	106,5	19,1	373,9
1985	329,558	3,29	120,8	4,59	366,5
1986	340,571	3,34	146,6	21,4	430,5
1987	366,872	7,72	181,1	23,5	493,6
1988	401,723	9,5	210,2	16,1	523,2
1989	430,954	7,28	230,0	9,4	533,7
1990	459,233	6,56	273,2	18,8	594,9
1991	466,044	1,48	286,0	4,7	613,7
1992	503,617	8,06	328,7	14,9	652,7
1993	518,258	2,91	334,9	1,9	646,2
1994	546,266	5,4	366,0	9,3	670,0
1995	566,082	3,63	411,3	12,4	726,6
1996	592,122	4,6	447,5	8,8	755,8
1997	619,6	3,33	452,3	1,1	730,0
1998	635,1	2,51	448,9	-0,75	706,8
1999	652,4	2,72	462,0	2,9	708,2
2000	680,6	4,32	479,2	3,7	704,1
2001	680,4	-0,03	467,0	-2,55	686,4
2002	700,4	2,9	481,6	3,1	687,6
2003	689,7	-1,5	524,2	8,8	760,0
2004	763,2	10,7	622,7	18,8	815,9
2005	808	5,9	681,5	9,4	843,4

* Джерело: UNWTO.

За перших 15 років етапу туристичного “буму” – з 1946 по 1960 – кількість міжнародних туристів у світі потроїлася. А за двадцять пікових років етапу туристичного “буму” – з 1950 по 1970 – зросла в шість разів (з 25 до 160 млн. осіб).

Світова економічна криза 1973 – 1974 рр., спричинена обвальним подорожчанням світових цін на нафту (а відтак – безпосередньо на вартість пасажироперевезень й індекси всіх споживчих цін) сповільнила темпи росту туристичних прибуттів і доходів.

Наступне подвоєння кількості міжнародних туристів UNWTO зафіксувала за доволі тривалий проміжок часу – 15 років (з 1970 по 1984 рр.). Стільки ж часу – з 1984 по 1998 рр. – було потрібно на те, щоб кількість міжнародних туристів знову зросла вдвічі (до 635 млн. осіб). За прогнозами експертів UNWTO впродовж наступних 15 років, тобто до 2013 р. обсяги міжнародних туристичних прибуттів, вірогідно, знову подвоються.

Аналіз темпів подвоєнь доходів світової туристичної індустрії виявляє не менш показові закономірності. Так, з 1950 по 1960 рр. і з 1960 по 1970 рр. доходи туріндустрії потроювалися.

Після успішного подолання економічної кризи початку 1970-х рр. на фоні світового макроекономічного підйому доходи туріндустрії у 1980-му р. перетнули поділку у 100 млрд. дол. І з цього часу має місце дещо відмінна тенденція – *сповільнення темпів подвоєння доходного капіталу туріндустрії*. Зокрема, лише в 1988 р. дохід подвоївся, порівняно з 1980 роком і склав 210,2 млрд. дол. Наступне подвоєння – до 447,5 млрд. дол. відбулося в 1996

році (тобто, знову ж таки, через вісім років). А на наступне – очікуємо досі.

Динаміка росту дохідності світової туріндустрії у перерахунку на одне туристичне прибуття (умовно кажучи – дохід від одного міжнародного туриста) – синтетичний показник, що дає змогу об'єктивніше виміряти синергетичну економічну ефективність міжнародного туризму. І цей показник підкріплює описані вище закономірності та основний висновок про більш-менш стабільне зростання комерційної ефективності глобальної туріндустрії (див. Табл.).

Так, скажімо, лише в кінці 1960-х рр. річний дохід від одного туриста перетнув символічну межу у 100 дол. Основними туристами на той час були європейці, які подорожували на невеликі віддалі у дружні сусідні країни Європи. Зате, з розвитком і здешевленням авіації, впродовж одного наступного десятиріччя – з 1970 по 1980 рр. – річний дохід від одного міжнародного туриста потроївся! Цей період увійшов в історію міжнародного туризму як десятиріччя з максимально високими темпами росту дохідності у перерахунку на одне турприбуття.

У подальші роки повторити чи принаймні наблизитися до таких темпів росту індивідуалізованої дохідності досі неможливо. Тим не менше, 1980-і рр. відзначалися теж доволі високими приростами: у 1986 р. річний дохід туріндустрії від одного туриста перевищив рівень 400 дол., а в 1988 – вже 500 дол., у 1991 р. – 600 дол.

Відтак, період з 1991 по 2003 рр. увійшов в історію як етап істотного сповільнення темпів щорічних приростів пересічної дохідності і навіть “хвиль” їхнього падіння. Перше таке падіння статистично зафіксоване у 1993 році, а найбільше – у 2001 році (наслідок шокуючого теракту у Нью-Йорку й початку війни США в Афганістані та тривожного суспільного очікування напроголошеного “зіткнення цивілізацій”). Після названих подій дохідність впала до 690 дол., але вже з 2003 року знову різко зросла і навіть дещо перевищила (на 4,2 дол.) максимальний за останнє десятиріччя рівень 1996-го року. Як наслідок цього останнього підйому – станом на 2004 р. подолано нову планку у 800 дол./прибуття за рік.

Таким чином, ми підійшли до формулювання основних хронологічних закономірностей розвитку міжнародного туризму за останні двадцять років. Рис. 3 дає змогу “помітити” й аналітично виділити три відмінні між собою

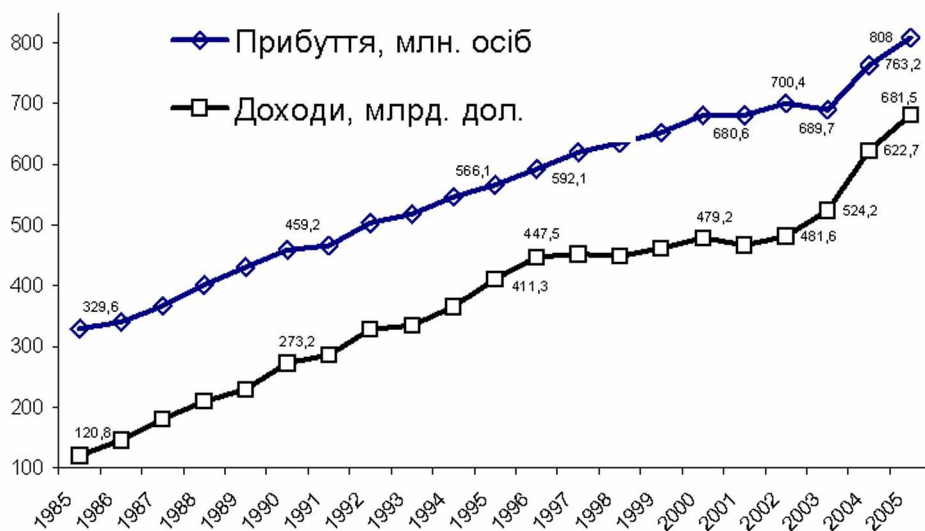

Рис. 3. Еволюційні етапи розвитку міжнародного туризму за критеріями (а) темпів зростання туристичних прибуттів, (б) темпів зростання доходів від міжнародного туризму

етапи еволюційного поступу міжнародного туризму. Ми схильні називати їх як “етап високого росту” (I), “етап сповільненого росту” (II) та “етап пришвидшеного росту” (III). Цікаво, що ці етапи логічно “помітні” і за темпами росту туристичних прибуттів, і за темпами росту доходів від туризму, однак, залежно від обраного критерію ідентифікації, не співпадають хронологічно.

За темпами росту світових туристичних прибуттів ми виділяємо:

- I. Етап високого росту – 1985 – 2000 роки,
- II. Етап сповільненого росту – 2000 – 2003 роки,
- III. Етап пришвидшеного росту – з 2003 року.

За темпами росту доходів світової індустрії туризму ми виділяємо:

- I. Етап високого росту – 1985 – 1996 роки,
- II. Етап сповільненого росту – 1996 – 2002 роки,
- III. Етап пришвидшеного росту – з 2002 року.

Слушність виділення названих трьох етапів у даних хронологічних межах підтверджує залучення нами до аналізу такого синтетичного показника, як динаміка росту доходності світової туріндустрії у перерахунку на одне туристичне прибуття (умовно кажучи – дохід від одного міжнародного туриста).

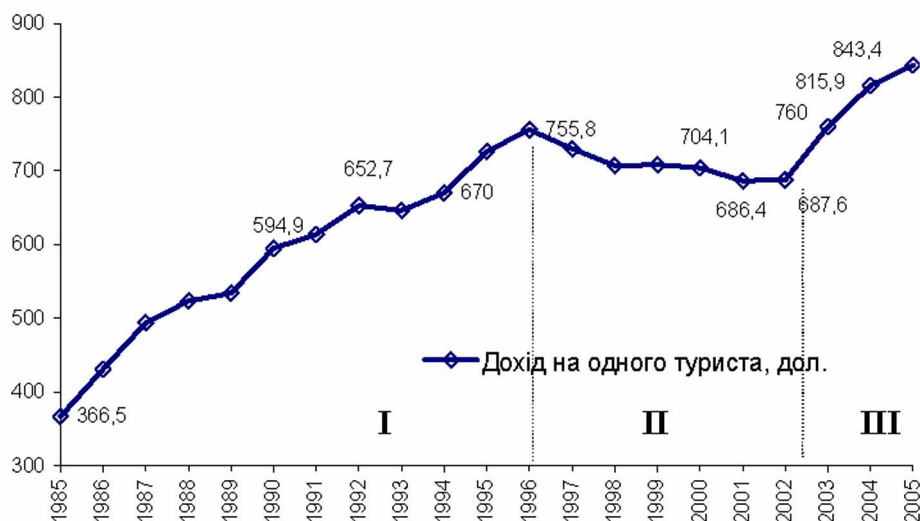

Рис. 4. Динаміка росту доходу світової туріндустрії у перерахунку на одне туристичне прибуття

Темпи щорічного росту доходності туріндустрії від кожного обслуженого міжнародного туриста дуже різко диференціюються на ті ж таки три етапи:

- I. Етап високого росту – 1985 – 1996 роки,
- II. Етап падіння росту – 1996 – 2002 роки,
- III. Етап пришвидшеного росту – з 2002 року.

Ця закономірність має чітку “прив’язку” до драматичних подій останньої війни в Європі та масових американських бомбардувань території Сербії, загострення інформаційно-терористичних викликів світовому співтовариству в останні роки ХХ-го ст., війни США і Великобританії у Афганістані і оголошення з вересня 2001 року глобальної “війни” “Аль-Каїди” і всім іншим міжнародним терористичним організаціям.

Отож, зупинимося на детальнішому огляді світових викликів цивілізації та реакції на них міжнародного туризму.

Після макроекономічного підйому у другій половині 1970-х рр., світова економіка пережила ще декілька відчутних спадів, а міжнародне співтовариство – потрясінь і глобальних викликів, що зумовлювали сповільнення темпів росту туристичних показників

(порівняно з темпами росту у попередні десятиріччя туристичного “буму”). Серед найзнаковіших туристичних “потрясін” епохи 1980-х згадаємо, хоча б, аварію на Чорнобильській АЕС у 1986 р. (яка на декілька років різко скоротила обсяги відвідувань Європи представниками інших континентів), терористичні акти лівійських екстремістів, ослаблення американського долара в порівнянні з іншими світовими валютами тощо.

Разом з тим, з другої половини 1980-х рр. мала місце протилежна тенденція “вибухового” росту туристичного інтересу західноєвропейців до країн Центрально-Східної Європи в умовах падіння “залізної завіси” соціалістичного військового блоку країн, демократичних перетворень у цих країнах, об’єднання Німеччини в єдину державу, пом’якшень умов перетину західного кордону СРСР.

Дев’яності роки також почалися несприятливо для розвитку міжнародного туризму. У цьому головному ролі зіграла війна в Іраці, прозвана “Бурею в пустелі”. Незабаром після початку цієї війни були припинені подорожі у Близькосхідний регіон й арабські курортні країни Північної Африки. А весь світ перебував у стані легкого шоку й тривожного передчуття передреченого Біблією і футурологами ядерного “зіткнення цивілізацій” – християнської та мусульманської.

Названі події та суспільна напруга безпосередньо призвели до різкого сповільнення темпів росту міжнародного туризму. Так, за період 1991/1990 рр. статистами UNWTO було зафіксовано унікально низький ріст міжнародного туризму на рівні всього-навсього 1,48 %. Це абсолютний мінімум за всю попередню історію розвитку міжнародного туризму другої половини ХХ-го ст. Наступна кривава війна за участю американської армії на Балканському п-ві, тобто “під самим носом” багатих країн ЄС, а також період чергового економічного спаду, що охопив багато індустріальних країн, теж не сприяли поживленню туризму, тож темпи середньорічного росту туристичних прибуттів у першій половині 1990-х пересічно коливалися в межах 3 – 4 %, а з 1996 р. до кінця століття знизилися пересічно до рівня 2,5 – 3,0 %. (Для порівняння, в кінці 1980-х середньорічний ріст стабільно тримався на рівні близько 8,0 %).

У 2000 р. кількість туристичних прибуттів виросла в порівнянні з 1999 р. на 4,3 % і склала 680,6 млн. Цей суттєвий ріст давав аналітикам підставу для вельми оптимістичних прогнозів на наступне століття. Ріст 2000 р. було досягнуто завдяки активізації туристичного руху в епохальний рік “мілленіуму” (початку III тисячоліття) та святкування 2000-ліття християнства. Надходження від туризму (не включаючи транспорт) у 2000 р. зросли на 3,7 % і сягнули рівня 479,2 млрд. дол. (або 704 дол. у перерахунку на одного туриста).

Шок цивілізований світ пережив у 2001 році. Найзухваліший за всю історію людства теракт 11 вересня 2001 р. у Нью-Йорку й Вашингтоні став черговою переломною точкою в розвитку міжнародного туризму.

Кілька подальших років після тих горезвісних терактів значна кількість європейців, японців і китайців утримувалася від туристичних поїздок у США через осторогу повторення чогось подібного. (Тим паче, що засоби масової інформації періодично ряхтіли від мстивих запевнень лідера Аль-Каїди та його соратників повторити теракти у США і найбільших містах Західної Європи).

Чимало шкідливого для міжнародного туризму галасу нарobili світові мас-медіа на “гарячих сенсаціях”: снайперах на дахах найбільших американських міст, масовому психозі через анонімну розсилку “білого порошку” теренами США і т. п.

Міжнародні туристичні прибуття в Американський регіон через страх перед авіаперельотами й інші американські фобії за підсумками 2001 р. знизилися, порівняно з 2000-м р. (130,7 млн. прибуттів), на 5,2 млн., у 2002 р. – впали до 121,2 млн., а в 2003 р. – взагалі до 115,4 млн. Іншими словами, лише за три роки – 2001 – 2003 – США втратили близько 60 млн. прибуттів міжнародних туристів. Доходи туріндустрії США у 2002 р. впали до 66,6 млн. дол., у 2003 р. – до 64,3 млн. дол. (порівняно, у 2000 р. – 82,4 млн. дол.), витрати

американців на закордонні турпоїздки у названі роки скоротилися, відповідно, до 58 млн. та 57,4 млн. дол. (порівняно, у 2000 р. – 60,2 млн. дол.). Ці масштабні американські втрати відобразилися на падінні світових показників туристичної галузі.

Рік 2003 увійшов у історію світового туризму як рік “обвального” скорочення міжнародних прибуттів на 1,2 %. *Це найзначніше падіння за рік в історії.* У світовому масштабі обсяг міжнародного туризму, що виражається в міжнародних туристичних прибуттях, скоротився з 700 млн. у 2002 р. до 690 млн., тобто вперше за період новітньої історії цивілізації обсяги міжнародних туристичних прибуттів упродовж одного-єдиного року скоротилися на 10 мільйонів!

Негативними для міжнародного туризму у 2003 р. виявилася синергетична сила впливу на дозвілєву мотивацію мільйонів людей таких чинників як:

- запекла війна в Іраці (а також тривалий період геополітичного напруження і невизначеності, що передували їй), що спровокувала черговий масовий спалах антагоністичної нетерпимості серед населення мусульманського світу до держав західної цивілізації (американців і західноєвропейців), що силою зброї демонструють світові свою геополітичну “вищість”;
- поширення у популярних країнах екзотичного й курортного туризму Азійсько-Тихоокеанського регіону (найпривабливіших для основних туристовідправляючих країн Європи, США, Японії, Австралії) спалахів атипової пневмонії, через яку місцева туріндустрія зазнала значних економічних збитків від катастрофічного недоотримання туристів та масових відмов трансрегіональних туроператорів від наперед заброньованих обсягів турів й резервування готельного фонду;
- стагнаційне збереження млявої економічної кон’юнктури.

Однак, “озираючись” на три попередні роки стагнації (2000 – 2002 рр.), слід все таки констатувати: порівнюючи обсяг міжнародних туристичних прибуттів у кризовому 2003 р. з рекордним 2000-им роком “тисячоріччя” (“мілленіум” як потужний мотиваційний чинник тогорічного туризму), стає очевидним, що у світовому масштабі таки *зберігається* чистий приріст у дев’ять мільйонів прибуттів (+1 %).

З кінця 2003 – початку 2004 року у міжнародному масштабі фіксується нове повноцінне відродження глобальної індустрії міжнародного туризму як стратегічного сектора світового господарства.

Сучасний етап пришвидшеного росту міжнародного туризму розпочався буквально декілька років тому – з 2003/04 року. Його вирізняє те, що нині міжнародний туризм розвивається у відчутно сприятливіших (порівняно з попередніми десятиріччями) соціально-економічних умовах [4]. Покращилися асортимент і якість турпродукту, гарантована безпека авіаподорожей, суспільство психологічно “звиклося” з початком епохи “глобальної боротьби зі світовим тероризмом” і почало поступово “не звертати уваги” на його прояви й інформаційний галас навколо цієї теми, зросла доступність у фінансовому плані значного асортименту курортних турів в екзотичні та віддалені країни, має місце, по перше, зміцнення обмінного курсу євро до долара (що активізувало масовий виїзд європейців у країни долларової зони туріндустрії), по друге, стабільне зміцнення рівня доходів працюючих сімей країн ЄС та США, що є основними “донорами” міжнародних туристів.

Виклики сучасності – поширення нових пандемій (атипової пневмонії та курячого грипу), нові терористичні вибухи у країнах Південної Азії та в курортно-туристичних центрах Єгипту (Каїр, Хургада, Шарм-ель-Шейх) і Туреччини (Кушадасі, Стамбул, Анкара), острах терактів у Лондоні, війна та подальші воєнно-антитерористичні операції американських військ в Іраці, міжнародна істерія довкола ядерної програми Ірану, Друга лівано-ізраїльська війна (розпочалася 12.07.2006 р.), громадянська війна в Палестині, руйнівні підводні землетруси й цунамі в басейнах Індійського й Тихого океанів та урагани (“Катріна”, “Ріта” й ін.), що плундрували курортну інфраструктуру Каліфорнії та південних

карибських штатів США і т. і. – негативно позначаються на регіональних показниках розвитку міжнародного туризму. Однак, у глобальному масштабі розпочався новий період підйому світової туристичної індустрії.

“Локомотивом” стрімкого злету обсягів міжнародних прибуттів у 2004 р. стало дуже значне мотиваційне підґрунтя – прихований попит, що складався із очікувань та відкладань закордонних турпоїздок мільйонами людей упродовж трьох попередніх геополітично напружених років.

Відтак, 2004 рік знову увійшов у історію світового туризму як *рекордний рік з найвищими показниками річного приросту за уся понад півсотрічну історію статистичного обліку міжнародного туризму*. Витрати туристів у 2004 р. на міжнародні подорожі зросли на 18,9 %, доходи світової туріндустрії – на 18,8 %, обсяги міжнародних туристичних прибуттів – на 10,7 %. (Ці цифри, утім, не варто ідеалізувати, бо “скачок” приросту був тим вищим, чим кризовішим став його “обвал” у попередньому, теж рекордному 2003 р.).

Востаннє *спієставивши* із показником 2004 року відсоток приросту річних прибуттів було зареєстровано UNWTO у 1984 р., коли міжнародний туризм входив у фазу потужного підйому після періоду макроекономічної стагнації кількох попередніх років, зумовлених т. зв. Другою світовою нафтовою кризою.

Крім того, уперше за останнє десятиріччя у 2004 р. позитивний ріст мав місце в усіх без винятку регіонах та субрегіонах планети. В абсолютних величинах кількість міжнародних туристичних прибуттів у світі зросла за 2004 р. на 73 млн., цю кількість новозалучених туристів за обсягом можна порівняти з появою у світі “нового” напрямку, аналогічного Франції (світового лідера за обсягами прибуттів).

У серпні 2004 р. було встановлено новий світовий рекорд обсягу місячних міжнародних туристичних прибуттів – понад 90 млн.

Такий бурхливий ріст світових показників склався завдяки, передусім, відновленню потужностей азійсько-тихоокеанських ринків після кризових проблем, пов’язаних з атиповою пневмонією, та відродженню американської туріндустрії. До того ж, перебуваючи у фазі підйому, світова економіка успішно впоралася з черговим ростом цін на паливо, і довіра споживачів до основних авіаперевізників не постраждала.

В останні роки (2005 – 2008 рр.) міжнародний туризм стабілізується у новій фазі *сповільнення темпів росту*. Причинами сповільнення – після рекордно-стрімкого “старту” нового циклу росту у 2004 р. – залишаються неспокійний геополітичний клімат (зокрема війни в Іраці, Ізраїлі й Лівані) та пов’язані з цим кліматом нові теракти на курортах Хургада і Шарм-ель-Шейх у Єгипті, Анталії і Мармарісі у Туреччині (2006 р.) та імовірнісні очікування нових терактів у багатьох інших популярних туристичних і курортних центрах, слабкість світової економіки і американського долара, нестабільні ціни на нафту (а відтак – на авіаквитки, паливо загалом й енергетично-транспортну складову цінової собівартості усіх інших груп споживчих товарів), зниження накопичувального потенціалу прихованого туристичного попиту попередніх років, нові спалахи курячого грипу та природних катаклізмів. Тим не менше, хай і сповільнений, проте невинний ріст міжнародних туристичних прибуттів триває. Люди відновлюють жагу до далеких мандрівок, нових екзотичних вражень і пригод та відчують (не без цілеспрямованих зусиль PR-складової світової туріндустрії), що час якнайсприятливіший для здійснення тих подорожей, які вони в силу тих чи інших причин відкладали у попередні роки.

Основні турперевізники планети з метою підтримання “хвилі” позитивного росту обсягів світових туристичних прибуттів на даному етапі утримуються від індексації цін авіаперельотів і круїзів на найпопулярніших трансрегіональних та інтрарегіональних маршрутах відповідно до індексів росту світових цін на нафту (пальне). Не менш вагомою причиною помірних цінових стратегій транснаціональних турперевізників є, також, дуже високий рівень галузевої конкуренції – боротьби за макрорегіональні й трансрегіональні

сфери впливу між провідними світовими транспортними ТНК, повсякчас актуальні й активно впливаючі на стан галузі поєднаних "поглинань" та "злиття" у корпоративному середовищі транспортного сектору світового господарства.

Отож, позитивні тенденції 2005 – 2008 рр. зберігатимуть свій потенціал росту, що дає підстави для об'єктивного очікування досягнення світовою туристичною індустрією уде в найближчі роки рівня у 1 000 000 000 міжнародних туристичних прибуттів.

Література:

1. *Александрова А. Ю.* Международный туризм: Учеб. пособ. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 464 с.
2. *Гуляев В. Г.* Туризм: экономика и социальное развитие. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 304 с.
3. *Любичева О. О.* Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.
4. Світове господарство в умовах глобалізації: Монографія / Кол. авт.; за ред. Я. Б. Опійника, Б. П. Яценка, В.К. Бабарицької. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2004. – 145 с.
5. *Харрис Годфри, Кац Кеннет М.* Стимулирование международного туризма в XXI веке / Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 240 с.
6. *Яковлев Г. А.* Экономика и статистика туризма: Учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: Изд-во РДЛ, 2004. – 376 с.
7. *Burns, Peter, Andrew Holden.* Tourism: A New Perspective. London: Prentice Hall. 1995.
8. *Charles R. Goeldner, J. R. Brent Ritchie.* Tourism: Principles, Practices, Philosophies, 9th Edition. – N.-Y.: John Wiley & Sons, Inc, 2002. – 624 p.
9. Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers. - UNEP WTO publication, 2005. – 210 p.
10. *Theobald Wiliam F.* Global tourism: the next decade. – Oxford: Butterworth-Heinemann, 1994. – 406 p.
11. World Tourism Barometer. Madrid: UNWTO. Volume 4, No. 2, June 2006.
12. World Tourism Organization (UNWTO): Офіційний web-сайт / www.unwto.org

Summary:

M. Rutinskij. THE MAIN FEATURES OF TOURISM DEVELOPMENT IN SECOND HALF XX - BEGINNING XXI CENTURIES

The features of motive power and tendencies of international tourism development are analysed in article. The approaches of the previous researchers are generalized. The author's vision of systematization of international tourism development is offered.

Надійшла 14.12.2007

УДК 379.85 (1)

Світлана ШЕПЕТЮК

БІОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО, ЗЕЛЕНОГО ТА СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ

Постановка проблеми. Під туристськими ресурсами розуміють сукупність природних і соціально-культурних комплексів та їх елементів, що сприяють задоволенню фізіологічних та соціальних потреб людини, відновленню її працездатності і які при сучасній та перспективній структурі рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостях використовуються для прямого й опосередкованого споживання та виробництва рекреаційно-туристських послуг [2].

Мета роботи – характеристика біологічних ресурсів Івано-Франківської області.

Методи дослідження – теоретичний і картографічний аналіз, польові спостереження.

Результати дослідження. Важко переоцінити рекреаційну та регуляторну функцію Карпатських лісів, завдяки яким цей регіон одержав назву зелених легенів Європи. При середній лісистості України - 14,5%, цей показник по Івано-Франківській області становить - 39,6%, при максимальних значеннях у деяких гірських районах 60-65%. Нераціональне ведення лісового господарства привело до погіршення екологічного та санітарного стану лісів. У післявоєнні роки мали місце переруби в 2-3 розрахункові лісосіки, зрідження лісостанів до повноти 0,6, що привело до зменшення їх водотрансформуючих функцій, активізувало ерозійні, гравітаційні, селеві та лавинні процеси. Монокультурне лісове